

РЭКТАРЫ: урыўкі з кнігі

Аляксандр
РадзькоўР
ЕКТОРЫ

У сярэдзіне дзевяностых мы з цікаўнасцю назіралі за работай урада. Ён ужо быў прызначаны Прэзідэнтам, скіраваны на рэалізацыю яго праграмы развіцця краіны, нарэшце перш за ўсё на рашэнне надзённых эканамічных праблем: у краіне спынялася прамысловая вытворчасць, трэба было зразумець, як у новых умовах арганізаваць сельскую гаспадарку, гандаль, сферу паслуг.

Не было грошай нават на рэгулярную выплату заробкаў, ды і купляць у крамах не было чаго — паліцы практычна пуставалі. Прэзідэнт, не хаваючы гэтых цяжкасцяў, гаварыў шчыра: краіну трэба адводзіць ад прорвы. Таму з непрыхаванай цікаўнасцю праз газеты, тэлебачанне мы назіралі за выступленнямі, рашэннямі, дзеяннямі членаў урада, пачалі пазнаваць іх на экраны, унікалі ў тое, што яны гавораць. Нам жа надзвычай патрэбны былі арыенціры і для сваёй працы. У першую чаргу мы, безумоўна, сачылі за міністрам адукацыі — тады гэта быў Васіль Іванавіч Стражаў.

Але з не меншай цікаўнасцю назіралі і за працай міністра эканомікі, разумеючы, што адраджэнне нармальнага жыцця ў краіне трэба пачынаць з вырашэння гаспадарчых праблем. У 1994—1996 гады міністрамі эканомікі былі Сяргей Сцяпанавіч Лінг (ён пасля, з 1997 да 2000 года, узначальваў урад) і Георгій Пятровіч Бадзей. Да іх як да міністраў эканомікі мы прызвычаіцца не паспелі. А вось да Уладзіміра Мікалаевіча Шымава на гэтай пасадзе за час з 1996 да 2002 года прыгледзеліся ўважліва.

Знешне строгага выгляду, заўсёды з густам апрануты і, галоўнае, надзвычай зразумела і даходліва ўмеў выкладаць свае думкі, ён выклікаў павагу перш за ўсё тым, што сістэмна, у маштабе краіны рэалізоўваў стратэгічныя ўстаноўкі Прэзідэнта — максімальна захаваць закладзены ў Савецкім Саюзе эканамічны патэнцыял краіны і на яго базе развіваць новыя сучасныя вытворчасці і тэхналогіі.

У лістападзе 2009 года, у час афіцыйнага візіту ва Украіну, я слухаў лекцыю Аляксандра Рыгоравіча Лукашэнкі, з якой ён выступаў ў Кіеўскім нацыянальным універсітэце імя Тараса Шаўчэнкі. У ёй Прэзідэнт грунтоўна выкладаў асновы сучаснай беларускай эканамічнай палітыкі. У прыватнасці, гаварыў, што ў савецкі час урад СССР ва Украіне, Беларусі, рэспубліках Прыбалтыкі размяшчаў высокатэхналагічныя вытворчасці. Напрыклад, навошта нам цяпер ажно тры найвелізарнейшыя аўтамабільныя заводы, гіганцкі

трактарны завод, два тэлевізійныя заводы, буйныя прадпрыемствы радыёэлектроннай прамысловасці, маштабная сетка хімічных вытворчасцяў? Калі б мы першапачаткова развіваліся як незалежная краіна, можа быць, такія грандыёзныя фабрыкі і заводы не будавалі б, а сканцэнтраваліся, напрыклад, на глыбокай перапрацоўцы драўніны ці пастаўках па ўсім свеце пітной вады. У савецкія часіны прадукцыя нашых буйных прадпрыемстваў імгненна разыходзілася на бязмежным рынку вялікай краіны. А цяпер усе былыя рэспублікі СССР, набыўшы незалежнасць, захапіліся рынкавай эканомікай, да іх шухнулі тавары з Захаду і з Усходу, ранейшыя аб'ёмы прадукцыі мы і цяпер можам зрабіць, але як яе прадаць?

У той самы час ад размяшчэння ў Беларусі буйнай прамысловай вытворчасці мы атрымалі каласальную карысць. Такія рашэнні вышэйшага кіраўніцтва Савецкага Саюза перш за ўсё дэманстравалі паважлівае стаўленне да беларусаў, іх інтэлектуальнага патэнцыялу, арганізаванасці, старанняў і адказнасці за даручаную справу. У адпаведнасці з такім маштабным і інтэнсіўным развіццём прамысловасці ў Беларусі патрабаваліся высокакваліфікаваныя навуковыя, інжынерныя, рабочыя кадры, а гэта садзейнічала развіццю і ўмацаванню сістэмы адукацыі ад сярэдніх школ, прафесійна-тэхнічных вучылішчаў да ўніверсітэтаў і навукова-адукацыйных цэнтраў. Як жа нам адмовіцца ад такога багацця?! Таму мы сталі на прамысловай базе, якая складалася ў Савецкім Саюзе, будаваць эканоміку сучаснай суверэннай Беларусі. І бачым, што не памыліліся! І прадукцыю навучыліся рабіць якасную, запатрабаваную, і рынкі для яе рэалізацыі знайшлі.

Вось на рашэнне гэтых задач Прэзідэнт у 1996 годзе і камандзіраваў вучонага-эканаміста Шымава, разумеючы, што ён як ніхто іншы падыходзіць зараз на пасаду міністра эканомікі.

Уладзімір Мікалаевіч скончыў Маскоўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя М. В. Ламаносава па спецыяльнасці «Эканамічная геаграфія», затым аспірантуру Савета па вывучэнні вытворчых сіл пры Дзяржплане СССР. Працаваў загадчыкам сектара эканоміка-матэматычных метадаў, намеснікам дырэктара па навуковай рабоце навукова-даследчага эканамічнага інстытута Дзяржплана БССР, дацэнтам, загадчыкам кафедры, прарэктарам па вучэбнай рабоце Гомельскага кааператыва інстытута, першым намеснікам міністра эканомікі.

Тэматыку яго навуковых зацікаўленняў выразна відаць з назваў дысертацый, абароненых ім, — у Савецкім Дзяржплане СССР (кандыдацкая): «Пытанні метадыкі рэгіянальнай эканамічнай ацэнкі прыродных рэсурсаў», і на эканамічным факультэце МДУ

імя М. В. Ламаносава (доктарская): «Вымярэнне і планіраванне рэгіянальнай эфектыўнасці грамадскай вытворчасці (пытанні метадалогіі)». Прэзідэнт не памыліўся, міністр эканомікі Шымаў дапамог яму адвесці краіну ад прорвы, болей за тое — стварыць эфектыўную эканоміку сучаснай Беларусі.

Пасада міністра вымагае гранічнага напружання, а выключна адказны за даручаную справу Уладзімір Мікалаевіч на працы сябе ніколі не шкадаваў. Пасля шасці гадоў работы ва ўрадзе захварэў, папрасіўся ў Прэзідэнта ў адстаўку. Аляксандр Рыгоравіч разумеў, што трэба яе прыняць, але і не выкарыстоўваць такі вопыт было б няправільным. Прапанаваў міністру пасаду рэктара эканамічнага ўніверсітэта. Шымаў пагадзіўся, і тым самым гэтая ВНУ ў якасці свайго кіраўніка набыла вучонага-эканаміста, вопытнага практыка ў рэалізацыі эканамічных дактрын, мудрага настаўніка.

Да 2002 года Беларускі дзяржаўны эканамічны ўніверсітэт узначальваў прафесар Раман Міхайлавіч Карсека. Мы ведалі адзін аднаго, таму што сустракаліся ў міністэрстве на розных нарадах. Раней гэтая ВНУ называлася Беларускім дзяржаўным інстытутам народнай гаспадаркі імя В. В. Куйбышава і заўсёды лічылася адной з самых прэстыжных ВНУ Беларусі. Яе ў народзе паўсюль паважліва называлі «наргас». Таму і рэктар гэтага інстытута намі безагаворачна ўспрымаўся як вельмі аўтарытэтны не толькі ў сістэме вышэйшай адукацыі, але і ўвогуле па краіне чалавек. Раман Міхайлавіч такім і быў: знешне спакойны, нешматслоўны, інтэлігентны. Бліжэй мне з ім пазнаёміцца не давялося: у 2002 годзе па ўзросце ён сышоў у адстаўку, і на яго месца быў прызначаны прафесар Шымаў.

Тым разам я прыехаў на чарговую калегію міністэрства. Яна была пашыранай, праходзіла ў адной з залаў пасяджэнняў Савета Міністраў, людзей было запрошана шмат, і, калі я туды зайшоў, практычна ўсе месцы былі занятыя. Вольнае крэсла я пабачыў толькі ў канцы памяшкання побач з... Шымавым. Пазнаў яго па экранным вобразе. Ён мне сказаў, што месца побач з ім вольнае і што ён прысутнічае на калегіі першы раз на пасадзе рэктара эканамічнага ўніверсітэта.

Я ў сваю чаргу прадставіўся, але мне падалося, што завочна ён таксама мяне ведае. Падчас пасяджэння калегіі мы амаль не размаўлялі, ціха абмяняліся некалькімі рэплікамі па пытаннях, якія абмяркоўваюцца, але дакладна зразумелі, што думаем і разважаем падобным чынам. Спачатку я вёў сябе стрымана, Шымаў — вядомы на ўсю краіну чалавек, аўтарытэтны эканаміст, былы міністр. Але разам з тым адчуў, што мне побач з ім камфортна. Ён вядзе сябе дэма-

кратычна, сваё меркаванне не навязвае, уважлівы да таго, што адбываецца навокал. Мне падалося, што і да мяне ён адносіцца з цікавасцю. З таго моманту мы пры сустрэчы віталіся як знаёмыя адзін аднаму людзі, але агульных спраў як у рэктараў у нас не было. Аднак нават гэтыя нячастыя сустрэчы і невялікія размовы дазволілі мне ўжо наяве адчуць незвычайнасць асобы новага рэктара БДЭУ.

Міністрам адукацыі Прэзідэнт прызначыў мяне 6 жніўня 2003 года, і я адразу акнуўся ў безліч неадкладных спраў і праблем. Поўным ходам ішла падрыхтоўка навучальных устаноў да новага навучальнага года, фарміраваўся бюджэт ведамства на наступны год, плюс да ўсяго я быў прызначаны ўпаўнаважаным Прэзідэнта па Магілёўскай вобласці. Мне ўвогуле трэба было асэнсаваць, зразумець у цэлым функцыянаванне сістэмы адукацыі краіны ва ўсіх яе аспектах. Я адчуў, што ў кіраванні гэтай галіной мне трэба абалірацца на рэктараў, таму першую шырокую нараду запланаваў менавіта з імі і выбраў для яе правядзення базу эканамічнага ўніверсітэта. Выбраў інтуітыўна, хоць агульнавядома, што такія рашэнні грунтуюцца на абвостраным успрыняцці навакольных абставін і падказваюцца выпрацаванымі папярэднімі пакаленнямі вопытам.

Тэмы для абмеркавання на гэтай нарадзе былі вызначаны даручэннямі Прэзідэнта, дадзенымі мне пры прызначэнні: запатрабаванасць ва ўніверсітэтах (у тым ліку прыватнай формы ўласнасці) і іх аптымальная колькасць для сучаснай Беларусі, неабходнасць двухступеньчатай вышэйшай адукацыі, адзіныя для ВНУ правілы прыёму, заснавання на цэнтралізаваным тэсціраванні, і іншыя. Запрошаны былі ўсе рэктары, Уладзіміра Мікалаевіча я папрасіў забяспечыць тэхнічны бок нарады, пачаставаць калег чаем і кавай перад абедам і пасля нарады. Асабістая зацікаўленасць у гэтай нарадзе была і ў Шымава: ён зрабіў рамонт актавай залы ў вучэбным корпусе на Партызанскім праспекце, і яму не цяжка было паказаць яго калегам.

У прэзідыум нарады я запрасіў старшыню Камітэта дзяржаўнага кантролю А. А. Тозіка. Камітэт штогод кантраляваў ход уступных экзаменаў у ВНУ, і Анатоль Афанасьевіч не хаваў сваёй зацікаўленасці ў выкарыстанні цэнтралізаванага тэсціравання пры наборы студэнтаў.

Зразумелай была прысутнасць у прэзідыуме і для віцэ-прэм'ера У. Н. Дражына — ён ва ўрадзе курываваў усю сацыяльную сферу. Папрацаваць у прэзідыуме даў згоду і старшыня ВАК акадэмік А. М. Рубінаў — ён быў занепакоены прызначэннем магістратуры, яе ўладкаванасцю ў сістэму падрыхтоўкі навуковых кадраў. Я таксама вырашыў, што Шымаў павінен быць у прэзідыуме

як гаспадар ўніверсітэта, які нас прымае. Старшыню Савета рэктараў, рэктара БДУ прафесара А. У. Казуліна ў прэзідыум не запрасіў. Не таму, што ён ужо тады вёў сябе часам задзірліва незалежным, — у мяне да гэтага часу адбылося з ім некалькі рабочых сустрэч, і ўвогуле мы знаходзілі паразуменне. Мне бачылася, што пытанні нарады ў большай ступені адносяцца да кампетэнцыі дзяржаўных органаў і ў меншай — да Савета рэктараў.

Я выступіў з дакладам, які ўтрымліваў прапановы па рашэнні ўказаных праблем. Сваімі меркаваннямі падзяліліся А. А. Тозік і А. М. Рубінаў, пасля чаго я прапанаваў рэктарам абмяняцца меркаваннямі. Пасля двух выступленняў калег слова палраў А. У. Казулін. Мне цяжка сказаць чаму, але ён у сваім выступленні нечакана для ўсіх не падтрымаў прапановы міністэрства, пры гэтым не стрымаўся і нагаварыў рэзкіх слоў у адрас Анатоля Афанасьевіча і Анатоля Мікалаевіча. Уладзімір Мікалаевіч мяне потым сказаў, што пасля выступлення Аляксандра Уладзіслававіча ўсе, у тым ліку і сам Шымаў, чакалі маіх прэзентаў як старшыні нарады, а я спакойна падзякаваў Казуліну за выступленне і даў слова наступнаму рэктару, чым поўнасцю і абяззброіў старшыню Савета рэктараў.

Гэтая нарада яшчэ болей зблізіла мяне з рэктарам Шымавым. Мне першапачаткова надзвычай карыснымі былі яго кансультацыі па эканоміцы функцыянавання сістэмы адукацыі. Мы пашыралі сферу паслуг, вялі маштабнае будаўніцтва, у нашай сістэме працавалі прамысловыя прадпрыемствы для вытворчасці сістэм глыбіннай разведкі карысных выкапняў, адліўкі шматтонных чыгунных цюбінгаў для будаўніцтва метро, вырошчванне штучных алмазаў, адліўкі золата з металічнага лому і шмат што іншае.

Як гэтыя прадпрыемствы аказаліся ў сістэме адукацыі, разбірацца не было часу — трэба было выконваць вытворчыя планы, пашыраць і ўдасканальваць тэхналогіі, шукаць рынкі продажу, выплачваць рабочым заробак, і без дапамогі рэктара эканамічнага ўніверсітэта, былога члена ўрада, мне ніяк было не абыйсціся. І я часта запрашаў яго па гэтых пытаннях да сябе ў міністэрства і сам у яго ва ўніверсітэце прыжыўся. За гэты час я ўбачыў, з якой павагай да Уладзіміра Мікалаевіча адносяцца работнікі міністэрства і ўсе рэктары.

Пераклаў з рускай мовы
Кастусь ЛАДУЦЬКА.

(Працяг будзе 3 верасня.)

(Працяг.

Пачатак у нумарах за 26 сакавіка; 2, 9, 16, 23, 30 красавіка; 7, 14, 28 мая, 11 чэрвеня; 9, 16, 23, 30 ліпеня, 13 жніўня, 20 жніўня.)